

Філософія

УДК 173:274/278(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19913961>

**Філософія протестантської сім'ї в умовах повномасштабної війни
(2022–2026 рр.)**

Шумчук Богдан Олександрович,

аспірант кафедри культурології, богослов'я та релігієзнавства
Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
старший викладач кафедри богослов'я
ПВНЗ «Український гуманітарний інститут», Буча, Україна,
<https://orcid.org/0009-0001-5344-8752>

Прийнято: 05.04.2026 | Опубліковано: 30.04.2026

Анотація. У статті здійснено комплексний філософсько-релігієзнавчий і соціокультурний аналіз трансформації протестантської сім'ї в Україні в умовах повномасштабної війни впродовж дві тисячі двадцять другого – дві тисячі двадцять шостого років. Досліджено глибинні зміни у функціонуванні сім'ї як суспільного та духовного інституту, зокрема перехід від замкненої моделі існування до активної участі у громадянському спротиві, взаємодопомозі та волонтерському служінні. Розкрито значення богословського розуміння сім'ї як спільноти завіту та малої церковної спільноти, у межах якої зберігаються духовна цілісність, внутрішня стійкість і здатність до подолання життєвих криз. Обґрунтовано, що в умовах воєнного хаосу родина постає не лише простором приватного життя, а й осередком молитви, підтримки, любові, морального виховання та щоденного духовного служіння. Особливу увагу приділено етиці

відповідальності, яка в умовах війни змінює традиційні уявлення про сімейні ролі та сприяє утвердженню моделі партнерства, взаємної підтримки й спільного несення життєвих тягарів. Показано, що сім'я виконує функцію осмислення травматичного досвіду, допомагає зберігати людяність, моральну рівновагу і здатність до справедливого захисту ближніх та Батьківщини. Окремо наголошено, що протестантська сім'я в умовах війни виступає важливим середовищем передавання віри, моральних цінностей і практик щоденної солідарності, які забезпечують безперервність духовного життя навіть у ситуації тривалої небезпеки, вимушених переміщень і соціальної нестабільності. Встановлено, що саме в межах сімейної спільноти відбувається поєднання духовного досвіду, етичної рефлексії та практичного служіння, завдяки чому родина стає одним із ключових чинників збереження суспільної цілісності в час війни. Зроблено висновок, що протестантська сім'я в умовах війни виступає одним із фундаментальних осередків суспільної стійкості, морального порядку та майбутнього духовного відновлення українського суспільства.

Ключові слова: протестантська сім'я, війна в Україні, богослов'я завіту, сім'я як мала церковна спільнота, етика відповідальності, духовна стійкість, трансформація сімейних ролей.

The Philosophy of the Protestant Family in the Context of Full-Scale War (2022–2026)

Bogdan Shumchuk,

PhD student at the Department of Cultural Studies, Theology, and Religious Studies, Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University,

Senior Lecturer at the Department of Theology,

Ukrainian Institute of Arts and Sciences, Bucha, Ukraine,

<https://orcid.org/0009-0001-5344-8752>

Abstract. *The article presents a comprehensive philosophical, religious studies, and sociocultural analysis of the transformation of the Protestant family in Ukraine under the conditions of full-scale war during the years 2022–2026. It examines the profound changes in the functioning of the family as a social and spiritual institution, in particular the transition from a relatively closed model of existence to active participation in civic resistance, mutual aid, and volunteer ministry. The study elucidates the significance of the theological understanding of the family as a covenantal community and a small ecclesial community within which spiritual integrity, inner resilience, and the capacity to overcome life crises are preserved. It is argued that, amid the chaos of war, the family emerges not only as a space of private life, but also as a center of prayer, support, love, moral formation, and daily spiritual ministry. Particular attention is devoted to the ethics of responsibility, which, under wartime conditions, reshapes traditional notions of family roles and contributes to the affirmation of a model of partnership, mutual support, and the shared bearing of life's burdens. The article demonstrates that the family performs the function of interpreting traumatic experience and helps preserve humanity, moral equilibrium, and the capacity for the just defense of one's neighbors and homeland. It is further emphasized that, in wartime, the Protestant family serves as an important environment for transmitting faith, moral values, and practices of everyday solidarity that ensure the continuity of spiritual life even in situations of prolonged danger, forced displacement, and social instability. It is established that it is precisely within the family community that spiritual experience, ethical reflection, and practical ministry are brought together, enabling the family to become one of the key factors in preserving social cohesion during war. The article concludes that the Protestant family in wartime functions as one of the fundamental centers of social resilience, moral order, and the future spiritual renewal of Ukrainian society.*

Keywords: *Protestant family, war in Ukraine, covenant theology, family as a small ecclesial community, ethics of responsibility, spiritual resilience, transformation of family roles.*

Постановка проблеми. Повномасштабна військова агресія, що розпочалася на території України у 2022 році, стала не просто геополітичним зламом, а безпрецедентним екзистенційним та онтологічним випробуванням для всього українського суспільства. Війна зруйнувала звичні парадигми соціального, економічного та, що найголовніше, духовного функціонування особистості. У ситуації граничної загрози, коли базові структури безпеки та передбачуваності майбутнього зазнають нищівного удару, саме сім'я постає як останній рубіж захисту, первинний осередок збереження людяності, ідентичності та віри. Сучасні дослідження вказують на те, що війна не лише трансформує фізичний ландшафт, але й радикально перекроює психологічні та духовні виміри людського буття, змушуючи індивідів шукати нові опори в умовах тотальної невизначеності, де релігійність часто стає ключовим механізмом подолання травми [16].

У цьому надзвичайно складному контексті протестантська сім'я в Україні демонструє унікальний і багатовимірний феномен виживання, духовної стійкості та соціальної адаптації. Історично сформована на засадах глибокої індивідуальної відповідальності, інтеріоризації біблійних істин та етики щоденного служіння, протестантська модель сімейного укладу виявилася потужним внутрішнім ресурсом. Протестантизм, який є невід'ємною частиною мультиконфесійного українського суспільства (за різними оцінками, віряни протестантських та євангелічних церков становлять близько 2,6–3% населення, причому кількість тих, хто ідентифікує себе як членів громад, зросла у період війни), зазнав глибоких трансформацій [4]. Відбувається безпрецедентний відхід від залишків історичного ізоляціонізму, характерного для пострадянського періоду, до проактивної участі в

громадянському спротиві, волонтерському русі та капеланському служінні [14]. Відповідно, сім'я у цій новій системі координат перестає бути виключно приватним простором співжиття; вона набуває статусу ключового інституту соціальної діаконії, етичного формування та громадської резильєнтності.

Актуальність заявленої проблематики зумовлена глибоким парадигмальним зсувом, який нині переживає український протестантизм загалом та його сімейні інституції зокрема. Вчені фіксують перехід до так званої «нової конфесіоналізації знизу», коли релігійні спільноти реагують на макросоціальні виклики через посилення локальної активності, потужну соціальну самоорганізацію та формування конкретних етичних відповідей на травму війни [6; 9]. Сім'я є водночас мікромоделлю та первинним агентом цих складних процесів. Дослідження її філософських та теологічних засад дозволяє зрозуміти, яким чином абстрактні догматичні принципи конвертуються у цілком практичні механізми психологічного виживання, збереження морального порядку та щоденної взаємопідтримки [10].

Більше того, війна генерує надзвичайно складний спектр емоцій – від паралізуючого страху, гніву та ненависті до дивовижної надії, національної гордості та солідарності [10]. Це змушує людей звертатися до релігії як до фундаментальної копінг-стратегії, що підтверджується соціологічними даними про зростання загального рівня релігійності в кризові роки (до 74% у 2022 році та збереження високого показника у 70% у 2025 році) [4]. Водночас екстремальні мілітарні умови ставлять перед вірянами гострі, іноді нерозв'язні питання теодіцеї (виправдання Бога в умовах існування зла) та морального вибору щодо участі у насильстві [11]. Протестантська сім'я, безпосередньо стикаючись із вимушеною розлукою, втратами, міграцією та безпосередньою участю її членів у бойових діях, змушена оперативно переосмислювати власні межі, традиційні гендерні ролі та способи комунікації з трансцендентним. Осягнути філософію цього переосмислення означає отримати ключ до

розуміння значно ширших процесів збереження соціальної та психологічної стійкості всього українського суспільства [3].

Наукова розробка проблеми функціонування релігійних, зокрема протестантських, спільнот в умовах сучасної війни спирається на масив міждисциплінарних досліджень останніх років, що охоплюють соціологію релігії, публічну теологію та філософську антропологію. Соціологічний вимір релігійності під час повномасштабного вторгнення детально фіксується і аналізується Центром Разумкова, чії дані не лише вказують на динаміку релігійності, але й підкреслюють активну та однозначну громадянську позицію протестантів. Так, переважна більшість вірян протестантських церков (83%) чітко артикулює відповідальність російського народу за війну проти України, що свідчить про високий рівень національної свідомості та подолання колишніх пацифістсько-аполітичних установок. Психологічні та соціальні аспекти життестійкості відображені в дослідженнях Київського міжнародного інституту соціології, які парадоксальним чином фіксують високий рівень відчуття щастя (69%) серед українців на четвертому році повномасштабної війни попри тотальний стрес, який пережили 80% опитаних, що яскраво свідчить про наявність глибоких механізмів внутрішнього сенсоутворення, часто пов'язаних із вірою та сімейною підтримкою [4].

Богословське та філософське осмислення цього травматичного досвіду кристалізується у працях провідних українських протестантських інтелектуалів. Дослідники та теологи, такі як Роман Соловій, Михайло Черенков, Сергій Санніков, Олександр Гейченко, Тарас Дятлик та Федір Райчинець, активно розробляють теологію кризового часу, осмислюючи трансформацію лідерства, інституцій та сімейних стосунків [5; 15]. Знаковим етапом у науковій розробці теми став вихід у світ фундаментальних праць, орієнтованих як на внутрішнього, так і на західного читача через видавництво Langham Publishing, зокрема книг «Світло у долині смертної тіні: Історії християн під час війни» [15] та «Блаженство і терор: українська богословська

відповідь на російську агресію» [7]. У цих збірниках акумульовано живий феноменологічний досвід українських протестантів: переосмислення практик молитви, зіткнення віри з екзистенційною самотністю, виклики вдівства, досвід дружин військовослужбовців на передовій та формування «теології гостинності» в родинах. Незважаючи на наявність ґрунтовних праць із загальної місіології та еклезіології війни, комплексний філософський вимір саме сімейної етики протестантів в екстремальних умовах бойових дій все ще потребує систематизації, що визначає необхідність даного дослідження [9].

Мета статті – виявити та глибоко проаналізувати філософські засади протестантського розуміння сім'ї як простору екзистенційної відповідальності, збереження смислу та духовної стійкості в умовах російсько-української війни 2022–2026 років, а також дослідити трансформацію традиційних сімейних моделей під невблаганним тиском мілітарних, демографічних та психологічних викликів сучасності.

Архітектура даного дослідження ґрунтується на комплексному застосуванні філософсько-антропологічного, феноменологічного та соціокультурного інструментарію, що дозволяє уникнути однобічного погляду на проблему. Для розкриття ролі релігійного компонента як невід'ємного чинника суспільної стабільності застосовується методологія відстеження соціальних процесів та елементи форсайт-аналізу, що розглядають релігійну сферу загалом і сім'ю зокрема як критичну складову національної резильєнтності України [3]. Звернення до феноменології релігії уможливорює тонкий аналіз суб'єктивного виміру переживання стану війни віруючими, розкриваючи динаміку переходу від шоку та гострої травми до осмисленого смислотворення та адаптації [11]. Водночас глибинна інкорпорація теологічних концептів, зокрема теології завіту, публічної діаконії та моделі «сім'ї як малої церкви», дозволяє простежити, як нормативні ідеали протестантської етики переосмислюються, зіштовхуючись із жорсткою та кривавою реальністю збройного конфлікту. Такий мультидисциплінарний

підхід дає змогу вийти за вузькі межі суто дескриптивного викладу фактів та концептуалізувати ті глибинні онтологічні зсуви, що відбуваються у функціонуванні сучасної релігійної родини.

Виклад основного матеріалу дослідження. У класичній протестантській традиції концепт сім'ї радикально відрізняється від суто секулярного розуміння шлюбу як тимчасового соціального чи юридичного контракту, заснованого виключно на взаємній вигоді або романтичних почуттях. Фундаментом сімейної філософії тут незмінно виступає теологія завіту (Covenant Theology), яка розглядає стосунки між чоловіком і дружиною через призму непорушної обіцянки, змодельованої за метафізичним зразком завіту між Богом та Його народом. Завіт передбачає не просто юридичну фіксацію зобов'язань перед державою, а глибоку, сакральну інтеграцію життів, де ключовою категорією стає вірність (*fides*), яка зберігається попри будь-які зовнішні обставини. Теологія завіту є тією лінзою, через яку віряни розуміють не лише Святе Письмо, а й власні сімейні обов'язки, що витікають з благодаті [13].

В умовах повномасштабної війни, коли всі зовнішні державні та соціальні інституції демонструють свою крихкість, а правові чи матеріальні гарантії благополуччя миттєво нівелюються загрозою фізичного знищення через обстріли чи окупацію, завітна природа сім'ї набуває колосальної екзистенційної ваги. Сім'я розглядається як єдиний стабільний простір, де діє принцип безумовної любові та діяльного взаємного служіння (діаконії). Цей принцип іманентно присутній у протестантській етиці, де якісне виконання сімейних обов'язків історично прирівнюється до вищого духовного покликання, а не є тягарем. Кожен акт щоденної турботи про ближнього всередині родини сприймається віруючими як безпосередній акт поклоніння Творцю. У воєнний час ця філософія взаємного служіння трансформується у радикальну практику виживання: від забезпечення базових фізичних потреб (пошук їжі, води, обігріву під час тривалих блекаутів) до створення безпечного

простору емоційного контейнування, де партнери повністю приймають і розділяють біль, відчай та травми одне одного. Сім'я стає завітною спільнотою, яка гарантує, що людина не залишиться наодинці з хаосом війни [2; 15].

Концепція «сім'ї як малої церкви» є органічною для еклезіології євангельського протестантизму. Вона постулює, що родина є не просто структурним елементом великої церковної організації, а автономним, самодостатнім літургійним, освітнім та духовним осередком. У періоди гострих соціальних та мілітарних криз, коли доступ до публічних богослужінь у храмах чи домах молитви може бути фізично неможливим через активні військові дії, руйнування інфраструктури, заборону зборів або знаходження в окупації, центр релігійного життя неминуче і природно зміщується в дім [9; 15].

Сучасні українські протестантські теологи, глибоко аналізуючи виклики війни, наголошують, що будь-яка інституція, і зокрема сім'я, здатна запропонувати оточуючому суспільству лад та мир лише тоді, коли їй вдається побудувати цей лад всередині себе самої. Мала спільнота віри в домі стає певним герметичним, але водночас життєдайним простором, де регулярно відбувається читання Святого Письма, лунає спільна молитва та здійснюється безперервна передача духовного досвіду від покоління до покоління. Це дозволяє зберегти конфесійну, національну та моральну ідентичність навіть в умовах жорсткої депривації та ізоляції. Мала церква в домі є саме тим місцем, де трансцендентне активно втручається в іманентне, де жах навколишнього руйнування компенсується внутрішньою солідарністю, що базується на відчутті сакральної присутності Христа серед членів родини [7].

Філософія протестантської сім'ї історично та нерозривно пов'язана з процесом формування автономного, відповідального морального суб'єкта. Сумнозвісна протестантська етика, з її традиційним акцентом на внутрішній дисципліні, раціональному ставленні до часу, праці та особистій підзвітності

перед Богом, виховує особистість, здатну до глибокої саморефлексії та добровільного етичного самообмеження. Війна, своєю чергою, щоденно ставить перед людиною безпрецедентні моральні дилеми, які неможливо вирішити простим зверненням до інструкцій, тобто від складних питань застосування збройного насильства заради захисту своєї землі до збереження базової людяності в умовах нелюдської жорстокості ворога [12; 14].

Саме в родині закладаються первинні матриці оцінки цих травматичних подій. Сім'я виконує роль фільтра та інтерпретатора, артикулюючи для молодшого покоління межі етично допустимого, формуючи здатність розрізнити праведний гнів, спрямований на захист справедливості, від руйнівної, сліпої ненависті, яка знищує саму особистість. Як слушно зазначають дослідники релігійності часів війни, екстремальний конфлікт тестує мораль віруючих на міцність, іноді викликаючи болісні почуття провини або сорому за власні негативні емоції. У цій кризовій ситуації протестантська родина виступає середовищем етичної калібровки. Вона вчить приймати недосконалість людської природи в умовах екстремального стресу, але водночас категорично не дозволяє релятивізувати або скасовувати базові християнські цінності. Формування морального суб'єкта в роки війни означає виховання людини, яка здатна свідомо зберігати власну ідентичність і гідність, неухильно орієнтуючись на трансцендентні орієнтири у світі, де тимчасово домінує право сильного та насильство, розуміючи, що справжнє мислення і мораль мають сенс лише тоді, коли вони ведуть до вічності [3; 7; 16].

В самій основі протестантського реагування на жахіття війни лежить діяльна етика відповідальності, яка безапеляційно вимагає переходу від пасивного споглядання трагедії до активного захисту свого ближнього. Як пронизливо зазначається у теологічних есеях воєнного часу, наприклад, у роздумах Андрія Полухіна, любити в умовах збройного конфлікту ніколи не було просто чи легко. Війна створює перманентні ситуації екстремальної невизначеності: щохвилинна загроза раптової смерті від ракетного удару,

небезпека втрати житла, необхідність раптової евакуації в невідомість. Соціологія безжальна у своїх цифрах: близько 80% громадян України вже пережили глибокі стресові ситуації, серед яких 36% пережили безпосередні бомбардування, понад 21% розлуку з найближчими, а 20% стикнулися з найстрашнішим – втратою рідних [1; 4; 14].

У цих апокаліптичних умовах відповідальність подружжя набуває форми тотальної взаємопожертви. Ця динаміка особливо гостро та драматично проявляється в екзистенційному досвіді родин військовослужбовців. Бути дружиною солдата, який перебуває на передовій, як це описано у свідченнях Алли Ширшиної, означає нести щоденний, невидимий для інших тягар паралізуючої тривоги, водночас зберігаючи абсолютну емоційну, духовну та побутову стабільність тилу для своїх дітей. Для чоловіків, які добровільно або за мобілізацією вирушають на фронт, відповідальність також виходить на новий рівень: вона полягає у фізичному захисті не лише своєї родини, але й усього національного простору, що є єдиною умовою для того, щоб сім'я взагалі могла існувати в безпеці. Етика відповідальності також диктує специфічний, духовно наповнений підхід до проживання трагедії втрати. Досвід молодого вдівства, описаний Дарією Папушой, будучи осмисленим через призму протестантської есхатології та обітниці воскресіння, не перетворюється на деструктивний фаталізм. Натомість біль сублімується в активне збереження світлої пам'яті, продовження місії загиблого героя у вихованні дітей та розширення соціального служіння для інших травмованих війною [2; 15].

Діти об'єктивно є найбільш вразливою демографічною категорією під час будь-якого військового конфлікту. Раптова втрата звичного, безпечного середовища, постійні перебої в освітньому процесі, травматичний досвід тижнів життя в холодних підвалах чи укриттях, а також стрес від вимушеної евакуації формують стійкі психологічні травми, що можуть мати наслідки на десятиліття. За даними соціологів, суттєва частка населення стикається із

глибокою безпорадністю (15%) та руйнівним відчуттям повної втрати довіри до навколишнього світу (11%) [4]. У протестантській парадигмі сімейних цінностей відповідальність батьків виходить далеко за межі простого забезпечення фізичного порядку дитини; вона безальтернативно охоплює забезпечення її онтологічної безпеки та духовної стабільності [3; 7; 11].

У цих умовах батьки постають як головні теологічні інтерпретатори жахливої та незрозумілої реальності. Вони змушені пояснювати своїм дітям природу абсолютного зла, використовуючи зрозумілі біблійні наративи, що дозволяє бодай якось помістити безглуздий хаос війни у структуровану смислову рамку. Академічна теологія спускається з кафедр і стає суто прикладною наукою порядку дитячої психіки. Відповідальність батьків полягає у свідомому створенні «острівців нормальності» посеред руїни – наполегливому збереженні щоденних сімейних ритуалів, регулярної спільної молитви подяки, спільного читання. Це яскраво підтверджується тезою про те, що реальне розв'язання складної філософської проблеми теодицеї для молодого покоління сьогодні відбувається не в стінах семінарій чи університетів, а в тихих розмовах між батьками та дітьми під звуки сирен протиповітряної оборони, де батьки свідчать про непорушну божественну присутність виключно власним прикладом спокою, мужності та непохитної надії [15; 16].

Традиційне протестантське бачення сім'ї протягом тривалого часу міцно асоціювалося з класичним, багато в чому патріархальним розподілом гендерних ролей, де чоловікові безапеляційно відводилася роль духовного лідера, захисника та головного провайдера матеріальних благ, а жінці – роль турботливої берегині закритого домашнього простору та виховательки дітей. Однак безжальний, екстремальний тиск повномасштабної війни спричиняє надзвичайно швидко та глибоку еволюцію цієї соціокультурної моделі. Масова мобілізація чоловіків-протестантів до лав Збройних Сил України, їхня безпрецедентно активна участь у новоствореному інституті військового

капеланства, а також залученість до небезпечної волонтерської логістики в зонах підвищеного ризику призвели до того, що колосальний обсяг як побутової, так і суспільної відповідальності миттєво ліг на плечі жінок [6; 12].

Жінки в українських протестантських сім'ях без вагань взяли на себе ролі одноосібних опікунів та «голів родин» у складних ситуаціях вимушеної еміграції до країн Європи, стали ефективними організаторами масштабних гуманітарних хабів при локальних церквах, а також перейняли на себе функції повноцінних духовних лідерів своїх родин в умовах тривалої відсутності чоловіків. Цей стрімкий перехід від суворої традиційної ієрархії до гнучкої, життєствердної моделі егалітарної взаємопідтримки розглядається всередині спільноти не як порушення консервативних біблійних приписів чи секуляризація, а як автентичний, глибоко християнський вияв жертовної любові та необхідної адаптивності, що закладені у базовому принципі взаємного служіння. Чоловік і жінка стають справді рівноправними партнерами у виживанні нації, де штучна ієрархія поступається місцем дієвій синергії. Ця внутрісімейна трансформація органічно вписується і підтверджує загальнонаціональну тенденцію до посилення громадянської зрілості та суб'єктності всіх членів українського суспільства [11; 15].

Психологічна та духовна стійкість (resilience) не є автоматичною, біологічно запрограмованою реакцією організму на стрес; вона свідомо культивується та підтримується через специфічні духовні практики та дисципліну [10; 16]. У збірнику есеїв «Світло у долині смертної тіні», впорядкованому Романом Соловієм, яскраво та феноменологічно точно продемонстровано, як війна формує абсолютно новий, безпрецедентний за глибиною духовний досвід молитви та взаємодії з біблійними текстами в українських родинах. У цих умовах Біблія остаточно перестає сприйматися вірянами просто як давній історичний літопис чи набір сухих догматичних правил; вона читається як живий екзистенційний путівник, де, наприклад,

старозавітні псалми плачу та болю або пророчі тексти про облогу та руйнування Єрусалима ідеально і без посередників резонують з реальним досвідом жителів зруйнованих українських міст [7; 15].

Спільна молитва в протестантській сім'ї під час війни миттєво втрачає будь-який завчений формалізм і стає актом граничної, оголеної щирості перед Богом, перетворюючись на найдієвіший інструмент внутрішньої емоційної стабілізації. Вона дозволяє безпечно контейнерувати екстремальний страх та поступово трансформувати його у довіру до Провидіння. Спільне читання Письма допомагає родині синхронізувати свої розрізнені переживання, вибудовуючи єдиний, міцний духовний фронт опору паніці та відчаю. Як відверто свідчать численні розповіді віруючих та капеланів, навіть у найглибшій темряві, коли зникають усі світські надії, саме ці щоденні родинні практики дозволяють знайти внутрішнє світло та відновити втрачене відчуття особистої присутності Творця [14; 15].

Парадоксальні на перший погляд дані масштабних соціологічних опитувань 2024–2025 років фіксують дивовижний факт: 69% українців продовжують стверджувати, що почуваються щасливими людьми, незважаючи на тривалу, багаторічну травматизацію, втрати близьких та руйнування економіки [4]. Ці цифри чітко вказують на дію надзвичайно потужних компенсаторних механізмів та процесів глибинного смислоутворення в суспільстві. Для протестантських сімей ключовим, невичерпним ресурсом такої життестійкості незмінно виступає трансцендентна релігійна надія. Важливо розуміти, що ця надія не є наївним, інфантильним оптимізмом щодо швидкого і магічного завершення бойових дій чи запереченням реальності втрат; це глибока есхатологічна впевненість у кінцевій перемозі добра над злом, правди над брехнею і справедливості над жорстоким беззаконням окупанта [1; 14].

Українські теологи у книзі «Блаженство і терор» під керівництвом Олександра Гейченка детально досліджують біблійні заповіді Блаженства

(Нагірну проповідь) як практичний етичний та духовний компас в умовах тотального терору [7]. Надія, що випливає з глибокого розуміння цих заповідей, дозволяє сім'ї успішно долати паралізуючий страх і не ставати його рабами. Стикаючись із раптовою втратою довіри до навколишнього світу та гнітючим відчуттям власної безпорадності, віряни використовують цю релігійну надію як міцний якір, що утримує людську психіку від неминучого розпаду. Цей феномен повністю підтверджується фаховими психологічними дослідженнями копінг-стратегій, де щира релігійна віра, в тісному поєднанні із практичним волонтерством та соціальною підтримкою громади, відіграє вирішальну роль у пом'якшенні руйнівного відчуття самотності, провини та екзистенційного жаху як на ранніх, так і на пізніх етапах війни [2; 10; 16].

У ситуації, коли весь зовнішній макросвіт безупинно продукує хаос, непередбачуваність, жорстокість та масову руйнацію, християнська сім'я бере на себе життєво важливу функцію мікрокосму, де ретельно оберігається і відтворюється моральний порядок. Специфічні умови тотальної війни здатні швидко нівелювати цінність людського життя, привчаючи суспільство сприймати смерть лише як суху щоденну статистику. Протестантська родина активно протистоїть цій повзучій дегуманізації, щодня у своїх молитвах та діях стверджуючи унікальну, невідчужувану цінність і безумовну гідність кожної окремої людини як особистості, створеної за образом і подобою Божою [14; 15].

Сім'я стає тим унікальним, психологічно безпечним простором, де людина, повертаючись з кривавого фронту, виснажливого волонтерського чергування або важкої зміни на інфраструктурному об'єкті, гарантовано отримує підтвердження своєї значимості та безумовного прийняття з усіма своїми страхами і шрамами. Саме тут по краплях відновлюється базова довіра до світу, яка безжалісно і цілеспрямовано руйнується ворогом. Збереження сенсу існування відбувається через спільне сімейне усвідомлення того, що боротьба ведеться не лише за фізичні території на карті, але насамперед за

священне право жити у вільному, гідному та етично здоровому суспільстві. Відповідно, свідоме збереження сім'ї та виховання в ній дітей на непохитних засадах християнської любові та правди є безпосереднім, відчутним актом опору агресору та найважливішим стратегічним внеском у майбутню відбудову держави після перемоги. Будь-яка духовна рефлексія чи соціальна дія набуває свого справжнього сенсу лише тоді, коли вона чітко орієнтована на вищі ідеали вічності та практичного блага ближнього в умовах земних страждань [9; 10].

Беззаперечним фактом є те, що фізичне виживання нації має надзвичайно високу ціну, і ця трагічна ціна часто вимірюється цілісністю конкретних сімей. Детальні соціологічні зрізи фіксують болючу реальність: понад 21% українців наразі переживають важку і тривалу розлуку зі своїми найближчими людьми виключно через обставини війни [4]. Вимушена, масштабна евакуація мільйонів громадян (переважно жінок з неповнолітніми дітьми та літніх людей) за кордон або у відносно безпечніші західні регіони країни створила безпрецедентний феномен масово розділених сімей. Для протестантських родин, які у своїй теології та повсякденній практиці завжди робили максимальний акцент на фізичній єдності, спільному побуті та безпосередньому спілкуванні, дистанційне підтримання шлюбного завіту стало справжнім випробуванням на міцність [1; 10; 12].

Крім фактора міграції, надзвичайно активна інтеграція протестантів до лав Збройних Сил України, безпрецедентне поширення інституту військового капеланства серед пасторів, а також масштабна, цілодобова волонтерська діяльність вимагають тривалої фізичної відсутності ключових членів родини вдома. З одного боку, це закономірно викликає почуття глибокої гордості за спільний вагомий внесок у наближення перемоги, з іншого – породжує гостру самотність, емоційне вигорання та психологічну відчуженість. Про ці виклики відверто пишуть сучасні українські автори, наприклад, у праці «Better than One: A Biblical View of Loneliness» [8], де досліджується біблійний погляд на

проблему ізоляції та базову людську потребу в приналежності. Величезна фізична відстань і кардинально різний життєвий досвід, який здобувається паралельно (екстремальний досвід фронту або виживання під обстрілами проти досвіду біженства та складної інтеграції в чужому суспільстві), неминуче створюють комунікативні бар'єри, подолання яких потребує колосальних духовних, вольових та психологічних зусиль від обох партнерів щодня [15; 16].

Екстремальні умови повномасштабного конфлікту стимулюють швидкий і часом болісний перегляд ієрархії ідентичностей віруючих. До 2014, і частково до 2022 року, в українському протестантизмі відчутно домінувала наднаціональна релігійна ідентичність, яка, будучи спадком радянських гонінь, часто межувала з певним суспільним ізоляціонізмом та підкреслено пацифістськими тенденціями (відмовою від взяття до рук зброї) [5; 6]. Проте безпрецедентні масштаби жорстокості російської агресії спричинили глибокий теологічний та суспільний зсув: традиційний наголос на есхатологічній відділеності від «гріховного світу» різко поступився місцем дуже сильному громадянському самоусвідомленню та відповідальності за власну державу [9; 11]. Як свідчать соціологи, сьогодні 83% вірян протестантських та євангелічних громад чітко і публічно покладають повну відповідальність за війну на російський народ, що демонструє надзвичайно високий рівень не лише політичної, але й зрілої національної свідомості [4].

Це безпрецедентне напруження між старим доктринальним пацифізмом та новим, виправданим реаліями патріотизмом переноситься безпосередньо всередину сім'ї, стаючи предметом гарячих дискусій за кухонним столом. Батьки безпосередньо стикаються з інтелектуальним та духовним викликом гармонійного поєднання євангельського вчення про прощення і християнську любов із гострою необхідністю збройного захисту Батьківщини та визнанням легітимності справедливого гніву [7; 14]. Військова служба зі зброєю в руках, яка ще десятиліття тому викликала гострі дебати і часто осуд в певних

консервативних деномінаціях, нині осмислюється як чи не найвищий прояв жертвовної християнської любові до ближнього, готовності віддати життя за друзів своїх. Відповідно, сучасна сім'я змушена надзвичайно швидко адаптувати своє внутрішнє богослов'я до нових кривавих реалій, де збройний захист національної ідентичності та державного суверенітету цілком справедливо розглядається як невід'ємна частина боротьби за захист свободи совісті та дарованої Богом людської гідності [1; 3].

Висновки. Глибокий філософсько-релігієзнавчий, теологічний та соціологічний аналіз трансформацій, які переживає протестантська спільнота в Україні протягом найскладнішого періоду російської агресії 2022–2026 років, дозволяє зробити низку фундаментальних узагальнень щодо онтологічного статусу та нової функціональної ролі сім'ї у кризовий час.

По-перше, протестантська сім'я в жорстких умовах сучасної війни остаточно і безповоротно постає не лише як приватна форма біологічного чи соціального співжиття, а як повноцінна морально-духовна спільнота колосальної відповідальності. Зіткнувшись із руйнуванням звичних інституцій, вона взяла на себе функції малої церкви, первинного психологічного реабілітаційного центру, освітнього осередку та мініатюрного гуманітарного хабу. Завітна теологічна природа шлюбу виявилася тим надійним екзистенційним фундаментом, який не дає родині розпастися.

По-друге, абсолютно центральним принципом її внутрішньої та зовнішньої філософії стає діяльна етика взаємного служіння, безперервної підтримки та категоричного збереження людської гідності. Ця етика дозволяє членам сім'ї не впасти в стан постійної жертви, а трансформувати пережитий біль у практичну допомогу тим, хто страждає ще більше, тим самим стверджуючи ідеали християнської любові безпосередньо посеред поля бою.

По-третє, емпіричні дослідження переконливо доводять, що війна радикально трансформує традиційні сімейні ролі. Жінки беруть на себе тягар лідерства та забезпечення тилу, тоді як чоловіки зі зброєю в руках захищають

країну. Але водночас цей надмірний тиск багатократно посилює значення особистої релігійної віри як безальтернативного, потужного ресурсу духовної стійкості, де молитва і Святе Письмо стають засобами щоденного психологічного виживання.

Підсумовуючи викладене, можна з впевненістю констатувати, що протестантська сім'я сьогодні виявляється одним із ключових та найбільш ефективних осередків збереження морального порядку, людяності та надії в глибоко кризовому, травмованому українському суспільстві. Генеруючи нові сенси та плекаючи віру, вона робить неоціненний внесок не лише у виживання власної конфесійної спільноти, але й у фундамент майбутнього духовного відновлення всієї нації.

Список використаних джерел

1. Гераськов С. Між вірою і політикою: релігійна безпека в контексті російсько-української війни. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право.* 2025. № 4(68). С. 80–88. DOI: [https://doi.org/10.20535/2706-5626.2025.4\(68\).342754](https://doi.org/10.20535/2706-5626.2025.4(68).342754).

2. Меренков Г. А. Харитативна діяльність пізньопротестантських церков в Україні: Тенденції розвитку. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки.* 2019. Т. 30(69), № 3. С. 22–28. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2019/3.4>.

3. Мілешкін М. В. Церква як чинник стійкості суспільства у воєнний час: релігієзнавчий аналіз церковних реформ в Україні. *Українське Релігієзнавство.* 2025. № 98-99. С. 173–178. DOI: <https://doi.org/10.32420/2306-3548/2025.98-99.19>.

4. Рівень релігійності, конфесійний і церковний розподіл та міжцерковні відносини в українському суспільстві (листопад 2025р.). *Разумков Центр.* 2026. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-religiinosti-konfesiinyi-i-tserkovnyi-rozpodil-ta->

mizhtserkovni-vidnosyny-v-ukrainskomu-suspilstvi-lystopad-2025r (дата звернення: 01.02.2026).

5. Черенков М. Протестантські церкви і демократія по-українськи: соціально-релігійні наслідки політичних процесів. *Українське релігієзнавство*. 2011. № 60.

URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/handle/123456789/46617> (дата звернення: 18.02.2026).

6. Якуніна, К. І. Від ранньомодерної до сучасної конфесіоналізації протестантизму в європейському та українському контекстах. *Культурологічний альманах*. 2025. Вип. 4 (16). С. 444–454. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.4.49>

7. *Beatitudes and Terror: A Ukrainian Theological Response to Russian Aggression* / ed. by O. Geychenko, R. Soloviy, Y. Ustinovich. Langham Publishing, 2025. 240 p.

8. Chornobai V., Hrytsenko V. *Better than One: A Biblical View of Loneliness*. Langham Publishing, 2023. 202 p.

9. Coleman H. J., Wanner C. War and religion in Ukraine: editors' introduction. *Canadian Slavonic Papers*. 2025. Vol. 67, no. 1–2. P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.1080/00085006.2025.2501405>.

10. Denysevych O., Dubrow J. K. Emotions, Religious Faith, and Coping Strategies of Ukrainians at the Beginning of the 2022 Russo-Ukraine War: A Qualitative Study. *Journal of religion and health*. 2025. Vol. 64, no. 3. P. 1934–1953. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10943-024-02221-2>.

11. Karakai D., Moskotina R. Existential upheavals: Tracing war's immediate effect on individual religiosity in Ukraine. *Social Compass*. 2025. Vol. 72, no. 1. P. 66–85. DOI: <https://doi.org/10.1177/00377686241311421>.

12. Karlsson A. Faith on the Frontlines: Exploring the Religiosity of Ukrainian Soldiers During War. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2025. Vol. 45, no. 6. P. 1–21. DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2645>.

13. Palmer P. F. Christian Marriage: Contract or Covenant?. *Theological Studies*. 1972. Vol. 33, no. 4. P. 617–665.

DOI: <https://doi.org/10.1177/004056397203300401>.

14. Penner P. Attitudes toward War and Peace in the Ukrainian Evangelical Context. *Religions*. 2024. Vol. 15, no. 1. P. 1–15.

DOI: <https://doi.org/10.3390/rel15010024>;

15. Soloviy R. Light in the Valley of the Shadow of Death: Stories of Ukrainian Christians During the War. Langham Global Library, 2025. 310 p.

16. Use of religious and spiritual responses after trauma to prevent posttraumatic stress symptoms and suicidality: The role of meaning in life / S. M. Sinnott et al. *Clinical Psychology & Psychotherapy*. 2024. Vol. 31, no. 1.

DOI: <https://doi.org/10.1002/cpp.2902>.